

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

De orthographia dictionum e Graecis tractarum

Johannes <Tortellius>

[Venedig], 12. Nov. 1484

[De compositis]

[urn:nbn:de:bsz:31-299711](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-299711)

Epi præpositio.

Pi præpositio etiam græca est: & cum .p. non aspirato & .i. latino scribitur. Vnde omnes dictiones ab illa compositæ simili modo scribuntur: nisi (ut supra diximus) impediuntur. ut epitaphium: quæ cum .t. exili scribitur: epilogus: quæ apud nos peroratio dicitur: epigramma quæ inscriptio. Episcopus etiam cū .e. non aspirato: qui inspector dicitur. Epitheton quæ in penultima cum .th. aspirato: & in ultima cum .t. exili scribitur: apud nos Quintiliano teste dicitur appositum: alii adiectiuū. Epitagma: quod tributū significat quo uocabulo comici quidem antiquissimi (ut refert Panthenius) utebantur. At uero quandoq; perdit. i. & remanet. p. exile: quum scilicet a uocali dicitio cum qua cōponitur: initiū sumit: & non aspiratur: ut epodos que ex epi præpositione: & ὄλη qui est cantus componitur. nam genus est carminis quod ad lyram cantabatur. Martialis in .xii. Scribebamus epo: cœpisti scribere cessi: Aemula ne starent carmina nostra tuis. Quædoq; autem aspiratur ipsum. p. & abiicitur. i. quando scilicet cum dictione a uocali aspirata initium habente componitur: ut ephēbus qui a nostris pubes (ut supra uidimus) dicitur. ephorus qui componitur ex epi & horo quod est inspector: quasi superinspector. Quo uocabulo sapissime Cicero utitur pro quodam magistratu lacedæmoniorum.

Peri præpositio.

Eri præpositio græca est: & cum .i. latino scribitur: quod etiam in compositione conseruat. Nec per cōsequentiam aspiratæ uocalis ipz. i. quoquomodo perdit. ut periodus. i. circuitus uel anfractus. Nāq; cōponitur ex peri quod est circū: & hodos aspiratio quod est lūia. Pericles nomen fuit clarissimi atheniensis: de quo in sua dictione uidebimus. & componitur ex peri: & cleos: quæ est gloria: & alia similes.

Apo præpositio.

Po græca similiter præpositio dicitur: & cum .p. sine aspiratione scribitur. Vnde omnes dictiones cōpositæ ab apo per .p. non aspiratum scribuntur: & .o. uocalem conseruant: nisi impedimentum superius expressum interueniat. ut apodixis: quæ demonstratio a nostris dicitur. Apocalypsis quæ cum .c. exili & .y. græco in penultima atq; .i. latino in ultima scribitur: apud nostros reuelatio interpretatur. Apocopa similiter cum .c. non aspirato: & latine abscissio dicitur. Apocryphus cum .c. exili similiter & .y. græco scribitur apud nos absconditus dicitur. Apologia responsio seu satisfactio. Et similia in quibus apo præpositio integra remanet & .p. ipsum absq; aspiratione seruat. Sed aspiratur nōnunq; per modum supra expositum: & p. dit. o. ut aphoria: ex apo & horia componitur: Antiqui quidam nostri pro sterilitate acciperunt.

Hyper præpositio.

Yper græca similiter præpositio habetur: & cum .y. græco atq; aspirato scribitur. Vnde dictiones omnes cum illa compositæ per .y. græcum & aspiratum scribuntur: quin & .p. exile semper conseruant ut Hiperbole supereminens siue excessiuum. Hiperborei: hoc est ultra boream degentes: & similes.

Hypo præpositio.

Ypo eodem modo græca est præpositio: & cum .y. græco aspirato atq; .p. exili scribitur. Vnde omnes dictiones cum illa compositæ etiam per ipsum .y. græcum & aspiratū scribuntur: quin & .p. exile atq; .o. litteram conseruant: nisi suprapositum fiat impedimentū. ut hypothesis cuius penultima .th. aspirato scribitur: & est argumentum siue materia. Hypocrisis cum .c. sine aspiratione: & in ultima ac penultima cum .i. latino scribitur: dici potest a nostris dissimulatio. ut suo loco uidebim?. Hypotheca cuius penultima cū .th. aspirato scribitur: & est obligatio quædam. Abiicit etiā aliquādo. o. & .p. aspirat. ut hyphen. i. subunio. qua sane dictione latini quidam usi sunt. Nāq; componitur ex hypo præpositione: & hen quod est unū.

Anti præpositio.

Nti præpositio alia ex græcis cum .t. exili & .i. latino scribitur: & in cōpositione litteraturā seruat: nisi prænominatum fiat impedimentum: ut antidotum antithesis cuius penultima per .th. aspiratum scribitur: & dici potest a nostris obiectus: uel contrapositio. Antipodes: qui aduersus pedibus nobis opponi dicuntur. Quin & aliquando abiicit. i. & aspirat. t. per modum supradictū. ut anthypatus. i. consul quo uocabulo nōnulli ex nostris usi fuerunt: & post. th. aspiratum. y. græcum detinet.

Dia præpositio.

Ia similiter græca præpositio est: & per .i. latinū scribitur: quod & .a. semper in compositione conseruat ut dialogus apud nos disputatio: de quo in sua dictione cum cæteris uidebimus. Dialogus criminator Nāq; in sua dictione uidebimus: descendit a diaballo quod est criminor.

Documenta quædā particularia orthographiæ ex quibusdā particularibus dictionibus cōcepta.

Vbsequentē & alia quædam subnectemus documenta: quæ ex cōpositione dictionū quarundam particulariū cōcipi possūt: quibus nō parua orthographiæ ratio designari poterit. Ut è illud de cōpositis.

De compositis ab archos.

Mnia composita uel deriuata ab hac dictione archos: quæ per .ch. aspiratum scribitur: & apud nos principem principiumque & principale designat: per .ch. aspiratum scribuntur: ad quod si sequitur .i. semper cum .i. latino scribi debet. ut Architectus: Archiepiscopus: Archangelus: Hecatontarchus:

idest centurio. Archidamus: Archidamas. nomina uirorum propria: de quibus meminit Plutarchus.

De compositis ab hippos.

Vrsus omnia deriuata aut composita ab hac dictione hippos: qui apud nos equus dicitur: & cum. i. latino aspirato & duplici. p. scribitur: eodem modo cum. i. latino aspirato & duplicato. p. scribunt. ut Hippodamia: quæ filia fuit Oenomai Helidis & Pifa regis: & uxor Pelopis. ut in sua dictione uidebim⁹ Hippomanes: de quo similiter in sua dictione habebitur. Hippocentaurus Hippocrates Hippolyt⁹: & alia quæplura: de quibus in propriis dictionib⁹ apparebit.

De compositis a poly.

Mplius & omnia composita & deriuata ab hac dictione poly: quæ cū. y. græco scribitur: & apud nos multum designat: per. y. græcum similiter describuntur. ut polydamas nomen proprium troiani: quod ex poly & damazo: quod est domito componitur. Polyerates similiter a cratos: quod est robur componitur. Nomen est uiri proprium. Polydorus: de quibus in suis dictionibus uidebimus.

De compositis ab hac dictione physis

Imili modo & omnia composita uel deriuata ab hac dictione physis: cuius prima per. y. græcum scribitur: & apud nos naturā designat: similiter & illa per. y. græcū i prima scribi debet: & i sequenti. i. latinū cōseruat. ut physica. i. naturalis: physiolog⁹ de naturis differens: physionomia naturaliū norma: & similia.

De compositis ab dictione philos.

Terum & omnia composita uel deriuata ab hac dictione philos & phila: quæ apud nos amorem indicat: & per. i. latinum atq. ph. aspiratum scribitur: similiter & illa scribi debent. ut Philosophus: Phila delphia nomen est mulieris proprium: philargyria: cuius antepenultima cum. y. græco scribitur. Nā ex argyriō: quod apud nos est argentum componitur: & auiditas argenti seu auaritia transfertur. Philippus & similia: de quibus in propriis dictionibus ostendemus.

DE CHIR.

Mplius & omnia composita uel deriuata ab hac dictione chir: quæ cum. ch. aspirato & i. latino scribitur: & apud nos manum significat: eandem prorsus litteraturam cōseruant: hoc est cum. ch. & i. latino scribuntur. ut chirurgia idest manuū operatio. chirotheca idest manuū uagina: cuius etiam penultima cum. th. aspirato scribitur. Vnde & omnia deriuata ab hac dictione theca cum. th. aspirato scribuntur: ut bibliotheca hypotheca. & similia.

De compositis ab hac dictione theos.

Ossumus & in his complura modo cōsimili referre. Vt omnia composita uel deriuata ab hac dictione theos: quæ cum. th. aspirato scribitur: & deum significat: simili modo scribuntur. ut theologia theolus Theopopus Theodorus Dorotheus: quæ ex eisdem componunt: quasi dei donū: uel donū dei dicunt.

DE THEORO.

Item & deriuata quæq. a theoro: quod est speculor: similiter per. th. aspiratum scribuntur. ut theoria idest prospectus. Theorica idest speculatio: & similia.

DE PYR.

Imiliter omnia deriuata a pyr: qui est ignis per. y. græcum scribuntur. ut pyra: quæ apud nos dicitur rogos. Pyramis: Pyrrhus idest ruffus: & similia.

DE CHRYSOS.

Mplius & omnia composita uel deriuata ab hac dictione chrysos: quæ apud nos dicitur aurum per. ch. aspiratum similiter & y. græcum scribuntur. ut Chryses sacerdos quidam Apollinis. Chryseis illius filia. Chrysothomus os aureum. Nam compositum est cum stomos: quod cum. t. exili scribitur: & latine dicitur os. & similia quæ in sequentibus uidebimus.

DE ARGYROS.

Vrsus & omnia composita uel deriuata ab hac dictione argyros: quæ per. y. græcū scribitur: & apud nos argentum denotat: cum. y. græco similiter cōscribuntur: ut philargyros. i. auidus argenti. lithargyrium. i. lapis argenteus. & alia quæ in sequentibus apparebunt.

STHENOS

Imili modo omnia composita uel deriuata a sthenos: quod apud nos dicitur Valentiam siue robur: cum. th. aspirato scribuntur. ut Demosthenes: idest populi robur. Antisthenes contra ualentia. Callisthenes idest pulchritudinis potentia. & similia.

CLEOS.

Vin & omnia composita & deriuata a cleos: quod apud nos dicitur gloriam: cum. c. non aspirato scribitur: ut Cleomides: Aristocles: Pericles & alia quæplura: quæ in sequentibus apparebunt.

CRATOS.

Item composita omnia uel deriuata ab hac dictione cratos: quæ apud nos robur dicitur: uel imperium cum. t. & c. exilibus scribuntur. ut Hippocrates medicus fuit summus. Menecrates medicus similiter.

fuit: de quo meminit Plutarchus in dictis laconicis. Melicratum: & similia: quæ plurima in sequentibus uidebuntur

ARISTOS.

Mplius & quæque composita uel deriuata ab hac dictione aristos. i. optimus: cum. i. latino & .t. exili scribuntur: ut Aristoxenes: Aristocrates: Aristomeus: Aristides: Aristoteles: & alia fere innumera.

MACHE.

Ursus & omnia composita seu deriuata a mache: quæ est pugna: per. ch. aspiratum scribuntur. ut antimachus: ammachus: Andromache: & similia: quæ in sequentibus designabimus.

NICI.

Tem & composita uel deriuata a nici: quæ est uictoria: cum. i. latino: & .c. non aspirato scribuntur. ut Nicanor: Nicander: Niciteria: Nicofrata: Nicolaus: olympionices id est olympici uictor: & alia pene innumerabilia.

LYCOS.

Imiliter omnia composita uel deriuata ab hac dictione lycos: quæ apud nos significat lupum: per. y. græcum & .c. exile scribuntur: ut Lycophron: Lycomedes: Lycaon: & similia quæ plurima.

AGATHOS.

Mplius & omnia composita uel deriuata ab agathos: quod apud nos dicit bonum: per. th. aspiratum scribitur: ut Agathocles: Agathostenes: & similia.

PLISTOS.

Tem & omnia composita uel deriuata ab hac dictione plistos: quæ apud nos dicit multum: & cum. i. latino & .t. exili scribuntur: ut Plistonax: qui filius fuit Pausaniæ. Plistarchus filius Leonidis. Plistonicus: & similia.

PROTOS.

Tem & omnia composita uel deriuata ab hac dictione protos: quæ apud nos dicit primum: cum. t. similiter non aspirato scribuntur: ut Protosilaus: Protomartyr: Proteus: & similia. Et hæc hæc tenentur quo ad huiusmodi nostræ orthographiæ præcepta dicta sufficiant.

Quæ deinceps & quo ordine tractabuntur.

Einceps dictiones quasdam secundum alphabeti nostri ordinem per rectam orthographiâ prosequemur. In quibus multa declarare intendimus: quæ alias difficillima uideri potuissent. Et incipientes ab a. littera: per reliqua suo ordine gradiemur.

Bacus cum nico. b. & .c. absq; aspiratione scribitur: dicitur est græca apud illos dicitur αβαξ: quam litteraturâ antiquiores nostri saepe seruabant: & hic abax huius abacis teste prisciano in. viii. declinabat: cuius penultima in genitiuo correpta erat. Sed frequentius abactus abaci ab auctoribus ponitur. Significatq; apud aliquos mensam: super qua comedere cõsueuimus: uel ut aliis magis placet super qua potoria uasa locantur. Ut Iuuenalis de poeta pauperculo in satyra Vmbritii ait: Lectus erat codro procula minor urecoli lex Ornamentum abaci. Plinius libro. xxxvii. Vasa inquit ex auro & gemis abacorum nouem. i. sufficientia ad ornamentum abacorum nouem. Vnde Varro libro. ix. de origine linguæ latinæ ait: Itaq; sicut abacum argento ornari: & alia disparia: sic orationem: & ut puto quadratus erat abacus. Ad cuius similitudinem hæ quadræ: in quibus concisæ carnes disponuntur: abaci etiã uocabantur. Vt Plinius in eodem libro: Pompeius uictoria mithridatica primû in urbem myrhina inuexit: primusq; lapides & pocula ex eo triumpho capitolio adiudicauit: quæ protinus ad hominû usum transire: abacis etiam escariisq; uasis expetitis. Et in eodem libro: Amplitudine nunq; paruos excedunt abacos. Ex qua similitudine: ut existimo tabella: super qua decuplationes fiunt: abacus dicta fuit: quin & ipsa decuplatio. Persius in secunda. satyra inquit: Nec qui abaci numeros & secto in puluere matas. s. spernit. Nam inde etiã cum calculi quidam fierent abaculi uocabantur. Plinius in eodem libro ait: Veluti cum calculi fiunt: quos quidam abaculos appellant. Sed cum de mensa qd significet apud quosdam dubiû fiat: An ipa; coenâ: uel super qua comeditur designet. Ego tanq; arbiter honorarius diiudico mensam primitus id super quo comedimus: siue ligneum siue lapideum fuerit designasse. ut Virg. li. iiii. geor. de Corytio loquês: Qui seraq; reuertens nocte domû dapib; mēsas onerabat inemptis. & in eodẽ libro: Pars epulis onerat mēsas. de acere facti. Idem ostendit Varro de lingua latina cû ait: Mensam ascariâ cillibâ appellabat. & subdit: ea erat quadrata: ut etiam nunc in castris est: postea rotunda facta. Ex quibus tractum puto mensam etiam pro prandio & eduliis. ut Iuuenalis in prima satyra: Cum de tot orbibus & tam antiquis una comedunt patrimoniam mē-